

Voorwoord

Het thema arbeidsmigratie was recent onderwerp van een internationale top in Den Haag, waarbij van Nederlandse zijde de ministers Asscher van Sociale Zaken en Blok van Wonen aanwezig waren en tevens ministers uit Roemenië en Bulgarije. Aanleiding voor de bijeenkomst was het openstellen van de Nederlandse arbeidsmarkt voor Roemenen en Bulgaren op 1 januari 2014. De komst van migranten uit die landen vervult de Nederlandse regering met zorg. Zo zal het naar verwachting gaan om relatief veel laagopgeleide arbeidsmigranten, terwijl de regering juist meer hoogopgeleide mensen wil aantrekken. Ook bestaat de vrees dat Nederlanders worden verdrongen van de arbeidsmarkt. De toestroom van migranten kan immers leiden tot ontduiking van cao-afspraken en het verplichte wettelijk minimumloon, illegale uitzendconstructies en uitbuiting. Daarnaast kampen diverse gemeenten met overlast en verstoring van de openbare orde, mede als gevolg van slechte en krappe huisvesting van arbeidsmigranten. In grote steden is het aantal (verslaafde) daklozen uit Midden- en Oost-Europese landen toegenomen.

Tegelijkertijd moet worden bedacht dat dergelijke problemen mogelijk toch meer een randverschijnsel zijn van een ontwikkeling die veel positieve aspecten heeft. De openstelling van de binnengrenzen van de Europese Unie voor arbeid levert immers een bijdrage aan de groei van de welvaart in heel Europa, ook in Nederland. Vele van de naar schatting 182.000 tot 340.000 Midden- en Oost-Europeanen¹ (onder wie veel Polen) die sinds 2007 naar Nederland zijn gekomen om te werken, hebben zich hier inmiddels onmisbaar gemaakt. Denk daarbij aan een sector als de land- en tuinbouw.

In dit themanummer van Justitiële verkenningen is er zowel aandacht voor de positieve als de negatieve kanten van arbeidsmigratie. Tevens wordt het fenomeen in historisch perspectief geplaatst en vanuit verschillende disciplines belicht.

¹ Zie van der Heijden e.a. De hoge schatting is afkomstig van P. van der Heijden, M. van der Cruyff & G. van Gills, *Aantallen geregistreerde en niet-geregistreerde burgers uit Moe-landen die in Nederland verblijven. Rapportage schattingen 2009 en 2010*, Utrecht: Universiteit Utrecht 2013, Zie www.aedes.nl/binaries/downloads/huisvesting-arbeidsmigranten/aantallen-geregistreerde-en-niet-geregistreerde-bu.pdf. Slechts een derde van de tijdelijk of permanent in Nederland aanwezige Midden- en Oost-Europeanen heeft zich formeel geregistreerd in de Gemeentelijke Basisadministratie Persoonsgegevens (GBA).

In de eerste bijdrage aan dit themanummer brengt Roel Jennissen de migratiegeschiedenis van Nederland na 1945 in kaart. Het verloop daarvan blijkt, behalve door postkoloniale migratie, in belangrijke mate te zijn beïnvloed door de instroom van buitenlandse arbeiders. De auteur behandelt in chronologische volgorde de verschillende migratietypen die hun stempel drukten op de immigratie naar Nederland. Achtereenvolgens komen aan bod de naoorlogse arbeidsmigratie van laagopgeleiden, gezinsmigratie, de zogenoemde postindustriële migratie en de recente arbeidsmigratie uit Centraal- en Oost-Europa. Voorts laat de auteur zien hoe de instroom van buitenlandse arbeiders ook tot op zekere hoogte de emigratie vanuit Nederland heeft beïnvloed.

Als het gaat om arbeidsmigratie naar Nederland zijn mannen ruim in de meerderheid. Het aandeel vrouwen is ongeveer een derde. Vina Wijkhuijs en Roel Jennissen gaan in op de factoren die zouden kunnen verklaren waarom mannen en vrouwen verschillen in de mate waarin zij migreren met als doel het vinden van werk. De auteurs laten zien wat de effecten zijn van genderpatronen op de arbeidsmarkt en arbeidsmigratie en hoe deze kunnen worden beïnvloed door wetgeving en beleid. Ook gezinsverhoudingen en verschillen in de samenstelling van netwerken van mannen en vrouwen zouden een rol kunnen spelen bij de verklaring van het verschil in hun arbeidsmigratiegedrag.

Een opmerkelijke trend in de hedendaagse immigratie naar Nederland is dat de recent gearriveerde migranten steeds minder geneigd zijn zich hier permanent te vestigen. Een groot deel van hen, meer dan 40%, verblijft maar kort in Nederland. Govert Bijwaard stelt in zijn bijdrage de vraag hoe deze ontwikkeling moet worden beoordeeld nu arbeidskrachten in de toekomst schaarser zullen worden als gevolg van vergrijzing. Er zal vooral behoefte zijn aan kennismigratie, arbeidsmigratie van hoogopgeleiden. Op basis van recent onderzoek zet de auteur uiteen welke invloed arbeidsmarktsucces heeft op de verblijfsduur van de migranten. Er wordt daarbij onderscheid gemaakt naar geboorteland en andere achtergrondkenmerken van de migranten.

De positie van migranten in de Nederlandse samenleving is het onderwerp van de bijdrage van Erik Snel, Marije Faber en Godfried Engbersen. Zij concentreren zich op de arbeids- en inkomenspositie en huisvestingssituatie van Midden- en Oost-Europese arbeidsmigrantten.

Extra aandacht is er voor twee kwetsbare categorieën onder hen: Midden- en Oost-Europeanen die in Nederland werken, maar formeel in dienst zijn van een buiten Nederland gevestigd bedrijf ('posted workers'), en Roemenen en Bulgaren die zonder de nu nog benodigde tewerkstellingsvergunning (TWV) naar Nederland zijn gekomen om werk te vinden. De auteurs concluderen dat het merendeel van de Midden- en Oost-Europese arbeidsmigranten, hoewel velen van hen redelijk hoogopgeleid zijn, werkzaam is in de onderste segmenten van de Nederlandse arbeidsmarkt. Ze doen veelal laaggekwalificeerd en laagbetaald werk in doorgaans onzekere banen. Ook de huisvestings-situatie van veel arbeidsmigranten is ondermaats.

De huisvesting van Midden- en Oost-Europese arbeidsmigranten komt gedetailleerder aan de orde in de bijdrage van Barbra van Gestel, Elmarije van Straalen en Maïte Verhoeven. De auteurs hebben in tien Nederlandse gemeenten onderzoek gedaan naar overlast als gevolg van arbeidsmigratie uit Midden- en Oost-Europa. In dit artikel kijken zij speciaal naar overlast die samenhangt met de (soms benarde) woonomstandigheden van deze groep. Uit interviews met politiefunctionarissen, gemeenteambtenaren en andere lokale actoren wordt duidelijk wat de aard is van de overlast. Woongerelateerde overlast lijkt hardnekkig in oude stadswijken waar ook andere sociale problemen spelen en andere groepen voor overlast en openbareordeproblemen zorgen. Onder de Roemeense en Bulgaarse migranten die naar Nederland komen zijn ook Roma en Sinti. Recent is er in het Nederlandse beleid meer aandacht voor deze groep, bijvoorbeeld als het gaat om maatschappelijke integratie, onderwijsuitval, vroege of gedwongen huwelijken en uitbuiting van Romakinderen. Peter Jorna stelt de vraag of het vraagstuk van de arbeidsmigratie een rol speelt bij de toegenomen interesse. Meer in het algemeen belicht hij het fenomeen van de Roma-migratie in termen van push- en pullfactoren. De Roma uit Bulgarije staan centraal in dit artikel.

We besluiten dit themanummer met een boekbespreking van *Honderd jaar heimwee. De geschiedenis van Polen in Nederland* onder redactie van Wim Willems en Hanneke Verbeek. Recensent Margaret Chotkowski las dit boek vanuit haar perspectief van een in Nederland opgeleide migratiehistorica en dat van een Poolse migrant. Het boek laat zien dat Polen al langer in Nederland wonen en een zeer heterogene groep zijn. Eigenlijk bestaat 'de Poolse migrant niet'. De meerwaarde van het boek is dat zeer verschillende groepen Poolse migranten erin

zijn vertegenwoordigd. Zij komen/kwamen uit uiteenlopende sociale milieus en vonden in Nederland een plek in de verschillende segmenten van de Nederlandse samenleving.

B. van Gestel

R.P.W. Jennissen

M.P.C. Scheepmaker*

* Dr. Barbra van Gestel is als onderzoeker verbonden aan de onderzoeksafdeling Criminaliteit, Rechtshandhaving en Sancties van het WODC en redactieraadlid van *Justitiële verkenningen*. Dr. Roel Jennissen is als onderzoeker werkzaam bij de onderzoeksafdeling Rechtsbestel, Wetgeving en Internationale en Vreemdelingenaangelegenheden van het WODC en redactieraadlid van *Justitiële verkenningen*. Mr.drs. Marit Scheepmaker is hoofdredacteur van *Justitiële verkenningen*.